

CONCEPTUL DE PÂINE ÎN MENTALUL ROMÂNESC (ÎN BAZA EXPERIMENTULUI ASOCIATIV)

Lilia TRINCA, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Summary: *Choosing bread as the main food which accompanies different rites is the result of a long process of discernment of values and of symbolic tools. The vivacity of a culture is maintained through the synchronization of the two elements.*

The bread – the basic instrument of the food system - carries a value connotation of ethnicity. Bread rites are the expression of national character. The method of the Associative Experiment has allowed us to reveal the way bread is shaped, the meanings it has, the relations it forms and the way it emphasizes the value of the world structure. The associative reactions which we have recorded for the word-stimulus bread prove that bread is deeply ethnic as food ritual, as objectified symbol which unites all of the value vectors of society.

Key-words: *association, associative experiment, stimulus, reaction, significance, linguistic conscience, paradigmatic association, syntagmatic association.*

Conform psiholingvisticii, limba, fixînd închipuirile colective, stereotipate și etalonate, obiectivează activitatea interpretativă a conștiinței umane și o face să fie accesibilă pentru studi-

ere. Prin *conștiința lingvistică* se înțelege totalitatea mecanismelor mentale de generare și înțelegere a limbajului, adică totalitatea mecanismelor psihice ce asigură procesul activității de vorbire a omului; *conștiința lingvistică* se formează în procesul de achiziție a limbajului și se perfecționează pe parcursul întregii vieți, pe măsura acumulării de cunoștințe cu privire la legitățile și normele lingviale, a cuvintelor noi, a semnificațiilor neologice, pe măsura îmbunătățirii competențelor de comunicare în diverse sfere, pe măsura studierii altor limbi (Стернин 2002: 44-51).

A devenit deja *communis opinio* caracterul antropocentric al conștiinței lingvistice, întrucât structurile mentale nu au o existență autonomă, iar în tabloul lingval apărut ca rezultat al reflectării lumii se prefigurează acțiunile și faptele subiectului însuși. Totuși conștiința lingvistică nu are caracter doar antropocentric, dar este, în același timp, și etnocentrică, deoarece tabloul lingval diferă de la o etnie la alta. Pe parcursul timpului, în mentalul popular rămân sedimentate o multitudine de semnificații și gesturi ce denotă modul de viață și viziunea despre lume și univers a unui popor. Or, sensul reprezintă un construct, o entitate distinctă conferită faptelor. Semnificația reprezintă efectul filtrelor de percepție, filtre prin care se realizează cunoașterea. Firește, astfel de scheme ale cunoașterii sînt „invizibile” pentru utilizatori, fiind asemenea unor lentile prin care realitatea este, în fond, construită.

Din perspectiva psiholingvisticii etnice, apartenența la o etnie este determinată de forme de cultură și civilizație comune. Limba reprezintă instrumentul de bază pentru achiziționarea cunoștințelor despre lume. Dat fiind faptul că limba reflectă realitatea, omul fixează în cuvînt rezultatele procesului de inițiere în această lume.

Fiecare limbă concretă reprezintă un sistem original, care își lasă amprenta în conștiința purtătorilor ei și determină conturarea tabloului lor despre lume. De asemenea, fiecare limbă conține simboluri-cheie, sau concepte de referință pentru o cultură. Antropologia simbolică preia folosirea modelelor lingvistice în analiza datelor culturale. Altfel zis, se admite că structurile metaforice și simbolurile-cheie formează un cod, un sistem semiotic care se aplică atît în ce privește modelarea viziunii despre lume, cît și în comportamentul celor ce îl interiorizează.

În studiul de față ne propunem să descifrăm una din aceste noțiuni valoroase pentru conștiința lingvistică a românului – *pîinea* – aplicînd metoda experimentului asociativ (în continuare EA). Identificarea relațiilor asociative existente între elementele sistemului lexical prilejuiește ilustrarea mecanismelor fundamentale de reflectare a istoriei nonevenimentiale în limbă, întrucît istoria unităților glotice nu poate fi reconstituită decît în raport cu istoria societății, *alias* faptele extralingvistice care au determinat apariția/dispariția cuvîntului. Am optat în cercetarea noastră pentru EA, întrucît metoda dată reprezintă o modalitate optimă de radiografiere a relațiilor interne și externe, instantanee sau de durată între conceptul de *pîine* și alte concepte din limba română și permite relevarea conținutului lui ideatic. De asemenea, această metodă ne dă posibilitate de a descoperi multiplele implicații pe care le are *pîinea* în sistemul culturilor tradiționale. Deși Europa e considerată o „civilizație a pîinii”, după semnele identității sau alterității pîinii etnice, poate fi delimitată o anumită cultură. Altfel zis, sîntem în unison cu opinia lingvistului Stelian Dumistrăcel, care „a demonstrat că studiul formelor lingvistice din cîmpul semantic al pîinii poate ilustra trăsături esențiale ale graiului unei populații” (cf. Savin 2012: 21).

Am efectuat¹⁰ un EA liber cu tineri cu vîrsta cuprinsă între 18-25 de ani, pentru care limba maternă este româna. Respondenții au fost rugați să răspundă instantaneu cu primul cuvînt care le-a venit în minte la auzul cuvîntului-stimul *pîine* (fiecare anchetă propusă conținea 100 de cuvinte-stimul, selectate și generate de calculator din circa 500 de stimuli, ce fac parte din nucleul și masa vocabularului de bază al limbii române: stimulul *pîine* apare, în medie, în una din 5 anchete). Or respectarea acestei condiții în timpul anchetării permite a reduce la minim intervalul temporal dintre stimul și reacție: respondentul nu trebuie să mediteze asupra reacției, întrucît conceptul de asociație exclude ideea de „gîndire” a răspunsului (cf. Фрумкина). În calitate de respondenți au fost circa 1000 de studenți din mai multe universități din Republica Moldova și România. Trebuie de menționat că factorul determinant pentru alegerea studenților în calitate de respondenți în cadrul EA revine faptului că la vîrsta de 17-25 de ani se produce deja for-

¹⁰ EA a fost realizat de un grup de cercetători de la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, implicați într-un proiect de elaborare a *Dicționarului asociativ al limbii române*.

marea identității lingvare, iar asociațiile, identificate în cadrul EA, reflectă competența lingvistică și sînt relevante pentru mentalul român (Караулов 2001: 192)¹¹.

În baza EA realizat, am identificat două tipuri de bază de asociații pentru cuvîntul-stimul *pîine*: asociații sintagmatice și asociații paradigmatică¹²:

ASOCIAȚII SINTAGMATICE: *caldă* (42); *albă* (14); *coaptă* (13); *proaspătă* (10); *moale* (9); *neagră* (7); *bună* (5); *gustos* (3); *prăjită* (3); *gustoasă* (3); *cald* (3); *cea de toate zielele* (3); *sfînt* (2); *uscată* (2); *rotundă* (2); *scumpă* (2); *puhavă* (2); *de casă* (2); *de secară* (2); *amară* (1); *necesar* (1); *părintesc* (1); *tare* (1); *veche* (1); *a noastră* (1); *proaspăt* (1); *aburindă* (1); *bun* (1); *pufos* (1) *nefeliată* (1); *multă* (1); *dulce* (1); *folositoare* (1); *copt* (1); *cumpărată* (1); *cu unt* (1);

Reacții predicative: *coace* (1); *mama coace* (1); *nu-mi place* (1); *îngrașă* (1);

ASOCIAȚII PARADIGMATICE: *foame* (15); *masă* (10); *viață* (8); *mama* (5); *casă* (5); *dar* (4); *sătul* (3); *bogăție* (3); *zi* (3); *bunica* (3); *brutărie* (3); *bogăție* (2); *sfînt* (2); *cuptor* (2); *vin* (2); *om bun* (2); *părinți* (2); *vatră* (2); *cuțit* (2); *pace* (2); *începutul și sfîrșitul* (2); *sat* (2); *muncă* (2); *plăcere* (2); *calorii* (1); *mulțumire* (1); *cuțit* (1); *bunăătate* (1); *căldură* (1); *însoțitor* (1); *creștinism* (1); *magazin* (1); *existență* (1); *iubire* (1); *necesar* (1); *patrie* (1); *Dumnezeu* (1); *tare* (1); *foamete* (1); *camion* (1); *sațietate* (1); (1); *vitamina B* (1); *kilograme* (1); *făină* (1); *sursă* (1); *dietă* (1); *poftă* (1); *necesitate* (1); *sabie* (1); *carbohidrat* (1); *sec* (1); *da* (1); *azi* (1); *trăire* (1); *aur* (1); *belșug* (1); *Hristos* (1); *veșnicie* (1); *alb* (1); *bucurie* (1); *bază* (1); *cîine* (1); *mîină* (1); *îngrășare* (1); *plictiseală* (1); *sănătate* (1); *pămînt* (1); *aluat pufos* (1); *greu* (1); *roadă* (1); *acasă* (1); *avere* (1); *bun* (1); *pufos* (1); *rodnicie* (1); *puritate* (1); *fertilitate* (2); *grav* (1); *morar* (1); *echilibru* (1); *prostie* (1).

În cadrul asociațiilor paradigmatică, putem releva cîteva grupuri tematice:

- pîinea – nutrientul de bază al sistemului alimentar românesc: *mîncare* (131); *hrană* (53); *aliment* (9);
- ingredientele de bază ale pîinii: *grîu* (37); *făină* (31); *aluat* (5); *sare* (8); *secară* (2); *drojdie* (2); *făină și sare* (1); *gluten* (1); *mălai* (1);
- forma plastică în care e materializată pîinea: *colac* (5); *pită* (4); *cozonac* (2); *franzelă* (2); *pupăză* (2); *mămăligă* (2); *covrig* (1); *pizza* (1); *sandwich* (1); *chiflă* (1); *bucate* (1); *colaci* (1);
- elemente componente: *coajă* (2); *felie* (2); *miez* (1); *firimituri* (1); *fărîmă* (1); *fărîmitură* (1); *hrincă* (1);
- produse alimentare: *unt* (3); *ouă* (1); *margarină* (1); *pateu* (1); *smîntîină* (1); *muștar* (1); *miere* (1); *făinoase* (1);

Asociațiile paradigmatică (453) depășesc aproape dublu numărul asociațiilor sintagmatice (200). A se vedea Fig. 1:

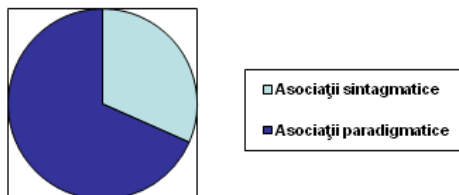

Fig. 1. Raportul cantitativ între asociațiile sintagmatice și cele paradigmatică

Analiza reacțiilor ne permite să facem cîteva aprecieri în legătură cu noțiunea de pîine în viziunea românilor. Studiul nostru ia în considerație cel mai larg cadru de antropologie culturală¹³, prin punerea în valoare a cadrelor cognitive și a modelelor culturale sedimentate în limba

¹¹ În conformitate cu opinia lui Iu. Karaulov, stabilitatea relativă a capacității lingvistice a vorbitorilor nativi (de exemplu, vocabularul, ierarhia de valori, valențele lexicale) poate servi drept bază pentru descrierea conștiinței de masă în societatea românească în următorii 20-30 de ani, adică pentru perioada cînd respondenții de azi vor constitui nucleul activ al societății (*ibidem*).

¹² Respectînd tradiția modelării cîmpului asociativ, la început se prezintă cuvintele-reacții ce apar mai des (numărul reacțiilor e indicat între paranteze), constituind nucleul cîmpului asociativ, după care se indică cuvintele apărute mai rar ca reacții la stimulul respectiv – periferia cîmpului asociativ.

¹³ Vom încerca să supunem analizei conceptul de *pîine* din optici diferite: lingvistică, istorică, folclorică, etnografică etc.

română în raport cu noțiunea de *pîine*. Or, e de netăgăduit consecvența cu care românul a reluat din an în an cultura grîului, adăugîndu-i permanent noi valențe, oglindite în datini și credințe. Fiind una din ocupațiile de bază a românului, creșterea pîinii a favorizat perpetuarea în timp a unor tradiții foarte bogate și expresive. Produs final al ciclului agrar, pîinea este un aliment ne-lipsit în obiceiuri, e un simbol central al credințelor și ideilor religioase, ceea ce ne dă temeii de a recunoaște existența unei „civilizații a pîinii la români”¹⁴.

În uzul lexical românesc au existat două cuvinte ce nominalizează același aliment – *pîine* de origine latină și *pită* de origine neogreacă, folosit cu aceeași semnificație și la greci, macedonieni, unguri, bulgari, sîrbi, calabrezi¹⁵. Actualmente, vorbitorii dau preferință unității lexicale *pîine*, deși *pită* rămîne a fi cunoscut și întrebuițat (cf. *pită* – 4).

În mentalitatea românului *pîinea* se înscrie într-o axiologie a binelui. Cercetătoarea O. Văduvă menționează, în acest context, că „nici un alt element al culturii materiale nu concentrează o bogăție mai mare de semnificații, nici unul nu incifrează mai multe simboluri cu sens în exclusivitate benefic” (Văduva 1981: 57). Așadar, pîinea la români este investită cu un potențial benign. În virtutea faptului că a fost consacrată la origini, pîinea ajunge chiar să întruchipeze divinitatea (*Dumnezeu* – 1, *Hristos* – 1, *sfînt* – 2, *creștinism* – 1), focalizînd vectorii valorici ai societății (cf. *viață* – 8, *pămînt* – 1, *părinți* – 2, *casă* – 5). Muncile agrare, avînd în centru cultivarea grîului, activitățile de modelare a produselor obținute din el, ce finalizează cu coptul și consumarea pîinii, devin ritualuri cu implicații mitice și sacre, iar pîinea căpătă un statut semiotic înalt și unic. Iată de ce nu era permis ca nici fărîmiturile de pîine să se risipească în locuri impure: „Dacă mîncînd pîine, cad fărîmături, strînge-le și le azvîrle în foc, că acolo e loc curat, nu le călca în picioare, că păcătuiești” (apud Chivu 1997). Așa ne explicăm reacțiile asociative *fărîmitură* – 1, *fărîmituri* – 1.

Fiind considerată sfîntă și acceptată drept obiect de cult în biserica ortodoxă, pîinea e capabilă de virtuți sacre, făcînd mărturia temeiurilor mitice ale spiritualității populare. Sacralitatea ei la români e determinată nu doar de argumentul economic – grîul fiind un aliment vital – dar și de credința în originea dumnezeiască a grîului. Această atitudine e specifică și altor popoare. Norvegienii, bunăoară, își feresc copiii nou-născuți de duhuri necurate prin faptul că le pun pe piept o bucată de pîine. Pentru că o consideră sfîntă, francezilor nu le este permis a pune pîinea cu fața în jos. La o serie de popoare nu este permis a tăia pîinea cu cuțitul, ci doar a o rupe cu mîna. Reacția *mînă*, atestată pentru stimulul *pîine*, ar putea fi motivată și prin faptul că aluatul pentru pîine se frămîntă cu ajutorul mîinilor, spre deosebire de alte popoare, de exemplu egiptenii, despre care Herodot menționa că „este o particularitate egipteană a se frămînta lutul cu mîinile, iar aluatul pentru pîine cu picioarele”, întrucît grîul era considerat prea curat (cf. Strabon 1983: 498).

O reacție firească pentru *pîine* este la români și *grîu* vizavi de alte popoare, bunăoară evreii au cunoscut și pîini mici de orz, coapte din aluat dospit pe un cuptor primitiv (acoperite cu cenușă pe o lespede de argilă fierbinte) (cf. Drâmba 1987: 180). În acest context, Iu. Chivu menționa: „Grîul este o cereală binecuvîntată să poarte chipul Mîntuitorului pe fața bobului său” (Chivu 1997: 61).

Atît cultivarea grîului, cît și prepararea pîinii din făina lui reprezintă munci îndelungate și grele (cf. *muncă* – 2, *greu* – 1). Efortul dat e circumscris, în unele legende românești, într-o imagine cosmică, în care întreg pămîntul se ține pe două pîini. Din cele mai vechi timpuri, pîinea a fost considerată de români drept „cîntea mesei” și a presupus o viață spirituală dozată în restricții și interdicții, ce exprimă coordonatele și profunzimea cultului și consecvența lui în timp (cf. *foame* – 15, *foamete* – 1, *post* – 1).

Dincolo de proprietățile ei nutritive, omul investește pîinea cu multiple sensuri, ridicînd-o la rang de simbol, de aceea, deși e concepută ca element nutritiv (cf. *mîncare* – 129, *hrană* – 53), consumul ei e strict reglementat (în mentalitatea românului, în special cea arhaică), în mare parte de cea tradițională, de prescripții ce asigură ordinea lumii, a cosmogoniei ce realizează legătura dintre om, pe de o parte, și societate și chiar univers, pe de altă parte. Astfel, consumul zilnic al pîinii era însoțit tradițional de rugăciunea „Tatăl nostru”, ce scoate în relief valoarea spirituală a

¹⁴ Afirmația e cu atît mai justificată dacă ne gîndim că acest cult al pîinii implică o bază materială (unelte, agregate).

¹⁵ Despre vechimea acestui termen denotă faptul că în India se consuma o lipie din orez numită *pith*, iar în Vede, printre cei 3 399 de zei figurează și „dulcele zeu Pita”, care îngrașă corpul (Шахнович 1971: 55).

pîinii, relevînd semnificația ei ca hrană a trupului, dar și semnificația ei ca hrană a sufletului (cf. *cea de toate zilele* – 3).

Ca element axiologic străvechi al culturii românești, pîinea se prezintă sub formă de pupăză (cf reacția *pupăza* – 2) și colac (cf. reacția *colac* – 5). Pupăza, după cum menționează V. Buzilă, reprezintă „pîinea ce poartă numele unei păsări profane, materializată în aluat sacru, avînd forma oval-alungită, avimorfă și antropomorfă, reprezintă o simbioză culturală exclusiv românească” (Buzilă 1999: 106-107).

În ceea ce privește colacul, menționăm că în fiecare pîine împletită din cîteva vițe se conține ideea de spirală, *alias* modelul drumului spiralic al vieții. De aici și întrebuițarea colacilor în ritualuri specifice tuturor celor mai importante momente ale vieții omului: nașterea (cumetria), căsătoria (nunta) și moartea (înmormîntarea). Așadar, „colacul, susține V. Buzilă, este o formă generalizată în tot spațiul cultural românesc în toate obiceiurile legate de vîrstele omului și cele de peste an” (*idem*: 178). Cu toate că unii specialiști au încercat să explice utilizarea pîinii la înmormîntare prin relația existentă între cultul morților și obiceiurile de fertilitate agrară, specifice popoarelor de agricultori, considerăm explicația dată nejustificată. Bunăoară, slavii, deși vechi agricultori, nu cunosc obiceiuri legate de pîine la înmormîntare. Ca reacție pentru stimulul *pîine* apare, relativ frecvent, unitatea lexicală *masă* (10). Menționăm că aranjarea pîinii pe masă reprezintă un specific românesc de modelare a spațiului: la nuntă sau la obiceiuri de peste an sînt actualizați, în speță, parametrii orizontali ai spațiului mesei, în ceremonialul funebru sînt relevați acei parametri ce corelează verticala lumii: „Prin pomii fixați în mijlocul pîinilor, subliniază, în această ordine de idei, V. Buzilă, se fortifică, se amplifică potența de cosmogonizare a acestui text complex de obiecte” (*idem*: 197). Or, cultul morților și al strămoșilor e definitoriu pentru cultura românească.

Colacul este nelipsit în spațiul românesc și în cadrul sărbătorilor de peste an, precum ar fi, bunăoară, Crăciunul. Și aici el simbolizează cercul, relevînd prin acest izomorfism reprezentarea arhaică inelară a timpului, caracteristică gîndirii vechi – timpul ciclic. Astfel, colacii reprezintă simboluri ce marchează pragurile timpului: începutul și sfîrșitul unei etape, potențate simbolic de pîine (cf. *începutul și sfîrșitul* – 2). În această ordine de idei, V. Buzilă afirmă: „Pîinea întruchipează și timpul, și soarele ca principal axator al lui. Odată cu timpul sînt reactualizate toate tipurile evolutive ale pîinii” [...], iar (*idem*: 241). Semnificativ e și faptul că numele sărbătorii de Crăciun coincide, în cultura românească, cu cel al pîinii principale din obicei – crăciunelul – „ceea ce demonstrează integritatea elementelor implicate în această structură, iar complexul funcțiilor, exercitate de această pîine și derivatele ei de la solstițiul de iarnă pînă la echinocțiul de primăvară, optează pentru vechimea datinii, a ocupațiilor agricole în acest spațiu, dar și pentru unitatea culturii românești axată pe valorile pîinii” (*ibidem*). Așadar, concluzionează Iu. Chivu: „Existența unor zeități străvechi la poparele învecinate și la cele cu implicații în etnogeneza românilor, precum și îndelungata tradiție în cultura grîului, ca plantă cerealiară venerată, alimentează schematismul unei gîndiri matriciale, capabilă să conțină și să susțină, în timp ciclic, un calendar cu sărbători apotopice și propițiatorii, iar în timp rectiliniu – rituri de asigurare sau de însoțire (de petrecere a vieții) [...], cînd pîinea își transferă virtuțile asupra omului, în general” (Chivu 1997: 149).

În toate schimburile practicate de comunitatea tradițională în cadrul diferitelor obiceiuri este de nelipsit darul alimentar: pîinea intrînd în componența tuturor darurilor și avînd cea mai mare frecvență (cf. *dar* – 3). În experiența mai multor popoare, pîinea e un simbol al vieții cu multiple conexiuni în cosmogonia populară și e considerată un dar al zeilor, la fel precum și în cultura românească ea apare ca un dar divin (cf. Chevalier 2009: 115). Gîndirea românului a generat o multitudine de simboluri în ceea ce privește pîinea, perpetuate prin intermediul obiceiurilor și al ritualurilor.

Iată de ce în cultura noastră e foarte frecventă paralela dintre om și pîine, determinată de actul primordial: „Dumnezeu a vrut să fie pîinile curate ca și oamenii să fie curați, dar Necuratul a semănat sămînță rea [...]. De atunci oamenii sînt buni ca grîul și răi ca neghina” (*apud* Buzilă 1999: 44). Asimilată vieții umane, pîinea devine un etalon de apreciere a oamenilor. Elocvente, în acest sens, sînt proverbele: *Un om ca o pîine; un om ca o pîine de grîu* sau *un om ca pîinea cea caldă*, ce reprezintă această identificare de valori. Expresia bucovineană *a face împreună o pîine* înseamnă „a crea o familie”; în Transilvania *a trăi dintr-o pîine* are înțelesul „a trăi într-o

familie”. *S-a tăiat hrinca de la pâine* are și sensul de „a se despărți de familie, a se căsători”. Astfel, ne asociem opiniei Varvarei Buzilă, care consideră că „în cultura tradițională românească viața grîului, viața naturii și viața omului au fost asimilate într-un concept unic” (Buzilă 1999: 289).

Faptul că pâinea comportă multiple conotații valorice de ordin etnic este confirmat și de o serie de proverbe ce conțin în structura lor această unitate lexicală. Cf. *a-și cîștiga pâinea*, utilizat în sensul de „a-ți asigura traiul”; *a pune* (sau *a băga*) pe cineva *în pâine* (sau *în pită*) „a da cuiva o funcție, o slujbă”; *a scoate* (sau *a da*) *afară din pâine* „a da pe cineva afară din serviciu”; *a da cuiva o bucată de pâine* „a-l ajuta”. Și în vorbirea cotidiană unitatea lexicală dată capătă diverse semnificații: bunăoară, copiilor li se aduce *pâine de la iepure*. Unii oameni mănîncă *pâine albă*, *alias* „o duc bine”, alții însă mănîncă *pâine neagră*, unii preferă *pâine cu lapte*, alții însă – răbdări prăjite; cu toții recunoaștem că *pâinea-i amară* cînd ești printre străini ș.a.m.d.

O reacție asociativă frecventă pentru stimulul *pâine* este și *sare* (*sare* – 8, *pâine* și *sare* – 2) cu care apare adesea în structura expresiilor frazeologice: *a ieși înaintea cuiva cu pâine și cu sare* „a întimpina pe cineva cu cele mai reprezentative roade ale pămîntului, exprimîndu-i sentimente de prietenie, de recunoștință, supunere și acceptare”; *a mînca pâinea și sarea* cu cineva „a trăi și a împărți cu cineva aceleași necazuri și bucurii”; *a mînca pâinea și sarea* cuiva „a fi în slujba cuiva și a fi plătit de acesta”; *a nu gusta nici sare cu pâine* „a fi foarte zgîrcit” etc.

Unul din sensurile figurate ale unității lexicale *pâine* este „viață, existență; slujbă” (cf. *viață* – 8, *trai* – 1, *trăire* – 1, *veșnicie* – 1), confirmat și de o serie de expresii stabile: *a da cuiva o pâine* „a-i da posibilitatea de a se hrăni, de a se întreține”, *a băga pe cineva în pâine* „a angaja într-o slujbă”, *a scoate pe cineva din pâine* „a da afară din slujbă”, *a-și pierde pâinea* „a rămîne fără serviciu” etc.

Trebuie să menționăm că în urma EA am relevat și reacții ce denotă o viziune și o înțelegere contemporană a fenomenului *pîinii*, marcată de pragmatism (cf. *calorii* – 1, *kilograme* – 1, *îngrășare* – 1, *dietă* – 1, *sănătate* – 1 etc.).

Alegerea pîinii drept produs alimentar de bază ce însoțește desfășurarea riturilor e consecința unui lung proces de discernere a valorilor și a recuzitei simbolice, prin a căror sincronizare se menține vivacitatea culturii românești. Pâinea – instrumentul de bază al sistemului alimentar – comportă o conotație valorică de ordin etnic. Riturile pîinii sînt expresia specificului național. Metoda EA ne-a permis să relevăm felul cum se modelează pâinea, ce sensuri îi sînt atribuite, în ce relații este implicată și în ce măsură valorifică ea structura lumii. Reacțiile asociative pe care le-am consemnat pentru stimulul *pâine* ne demonstrează faptul că pâinea e profund etnică în ipostază de aliment ritual, de simbol obiectivizat, ce focalizează toți vectorii valorici ai societății. Asociațiile relevate ne dovedesc faptul că sntem în fața celui mai vechi cult, caracterizat printr-o puternică marcă a originalității românești, de aceea ne asociem opiniei exprimate de I. Popescu-Sireteanu: „Pâine este un cuvînt de primă trebuință în limbă. El ne însoțește pînă la capătul vieții, generație de generație, așa cum albia însoțește apa în drumul ei fără sfîrșit. El este cîntecul care leagăna ființa omenească și îi dă puteri de zbor nemărginit, astfel încît pâine nu reprezintă doar un cuvînt, ci și o concepție asupra vieții și muncii noastre” (Popescu-Sireteanu 1995: 198).

Bibliografie:

1. Buzilă, V., *Pâinea – aliment și simbol. Experiența sacrului*, Chișinău, Editura Știința, 1999.
2. Chevalier, J.; Gheerbrant, Al., *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, București, Artemis, vol. II, 2009.
3. Chivu, Iu., *Cultul grîului și al pîinii la români*, București, Minerva 1997.
4. Drâmba, O., *Istoria culturii și civilizației*, București, Editura științifică și enciclopedică, vol. I, 1987.
5. Popescu-Sireteanu, I., *Cuvinte românești fundamentale*, Iași, Bucovina (vol. I), 1995.
6. Savin, P., *Universul din lingură. Despre terminologia alimentară românească*. Iași, Institutul european, 2012.
7. Strabon, L., *Geografia*, București, Editura științifică și enciclopedică, vol. III, 1983.
8. Văduva, O., *Repere simbolice în cultura populară – pâinea și alte modelări din aluat*, în REF, tom. 26, nr. I, București, 1981.
9. Караулов, Ю. Н., *Русский ассоциативный словарь как новый лингвистический источник и инструмент анализа языковой способности*. în Русский ассоциативный словарь. Книга 1. Прямой словарь: от стимула к реакции. Ассоциативный тезаурус современного русского языка. Часть I / Ю. Н. Караулов, Ю. А. Сорокин, Е. Ф., Тарасов, Н. В., Уфимцева, Г. А., Черкасова, Москва, Изд-во «Помовский и партнеры», 2011.

10. Стернин, И. А., *О национальном коммуникативном сознании* // Лингвистический вестник. Вып. 4, р. 44-51, 2002.
11. Фрумкина, Р.М., *Психоллингвистика: что мы делаем, когда говорим и думаем* // https://www.google.ru/?gws_rd=ssl#newwindow=1&q=%D1%84%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%BA%D0%B8%D0%BD%D0%B0
12. Шахнович, М.И., *Первобытная мифология и философия*, Л., Наука, 1971.